

Makale Türü: Araştırma
Gönderim Tarihi:29 Aralık 2023
Kabul Tarihi:30 Aralık 2023

DİSİPLİNLERARASI BİR YAKLAŞIM OLARAK, RESİMSSEL PERSPEKTİFİN EDEBİ METİNLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ ÖRNEK ESERLER ÜZERİNDEN OKUMAK

AS A INTERDISCIPLINARY APPROACH, READING THE IMPACT OF PICTORIAL PERSPECTIVE ON LITERARY TEXTS THROUGH EXEMPLARY WORKS

Yunus KAYA¹- 0000-0002-3668-3320

ÖZET

Temelde bir bilim alanı olan, ancak daha çok resim sanatı ile anılan “perspektif”in özelde, yazınsal metinler üzerinden nasıl okunabileceğini merkezine alan bu makale, daha geniş çerçevede, görsel ve yazınsal sanat dallarındaki karmaşık ilişkileri derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır.

Bu perspektifle temel odak noktalarından biri, görsel ve edebi sanat eserlerinin izleyici üzerindeki diyalektik etkisi önemli kazanmaktadır. Sanatçıların, eserlerini oluştururken izleyiciyi nasıl etkilemeyi amaçladıkları ve bu süreçte algı ve yanılsama kavramlarını nasıl kullandıkları da incelenmektedir. Farklı örneklerle desteklenen bu çalışma, görsel ve edebi sanatların bir araya gelerek izleyiciye farklı bir bakış açısı sunma potansiyelini ele alırken edebi metinlerde perspektifin nasıl işlendiğini ve yazarların bu teknikleri nasıl kullandığını anlamak adına örnekler sunmaktadır.

Edebiyat alanında, anlatıcı perspektifi, karakter perspektifi ve olay örgüsündeki perspektif değişiklikleri gibi unsurlar ele alınarak, perspektifin metin içindeki rolleri açıklanmaktadır. Özellikle bu araştırma, resimsel perspektifin enstrümanları kullanılarak edebi eserlerde derinlik, olay örgüsüne dahil olma, sunuşa katmanlılık kazandırma ve okuyucuya farklı açılardan bakmayı öğretme açısından yazar/sanatçı, okuyucu ve eser arasındaki etkileşimi güçlendiren bir araç olma özelliğine de sahip olacaktır. Bu bağlamda, perspektifin edebi metinler üzerindeki etkisini anlamak ve bu etkinin farklı boyutlarını keşfetmek isteyen okuyucular için önemli bir kaynak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Disiplinlerarası Sanat, Edebiyat, Perspektif, Shakespeare

¹ Arş. Gör. (Dr) Yunus KAYA, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, ykaya@ksu.edu.tr

ABSTRACT

This article, which essentially revolves around the concept of "perspective," primarily associated with visual arts but inherently a field of science, focuses on how it can be interpreted through literary texts. In a broader context, the article aims to deeply understand the intricate relationships between visual and literary arts.

One of the primary focal points within this perspective is gaining significant importance—the dialectical impact of visual and literary artworks on the viewer. The study delves into how artists, in creating their works, aim to influence the viewer and examines how they employ the concepts of perception and illusion in this process. Supported by various examples, this study explores the potential of visual and literary arts coming together to offer viewers a unique perspective. It not only addresses how perspective is employed in literary texts but also provides examples to understand how authors utilize these techniques.

Within the realm of literature, elements such as narrative perspective, character perspective, and changes in the perspective of the plot are examined to elucidate the roles of perspective within the text. Specifically, this research, utilizing the instruments of visual perspective, will not only enhance the interaction between the author/artist, reader, and the work but will also serve as a tool that imparts depth, narrative involvement, and layered presentation to literary works. Consequently, this study will be a valuable resource for readers interested in comprehending the impact of perspective on literary texts and exploring its diverse dimensions.

Keywords: *Interdisciplinary Art, Literature, Perspective, Shakespeare*

1. GİRİŞ

Bu makale, perspektifin disiplinlerarası bir yaklaşım olarak edebi metinler üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Perspektif, sadece sanat ve fotoğrafçılıkla sınırlı olmayıp, aynı zamanda bilim, felsefe ve sosyal bilimlerde de önemli bir rol oynamaktadır. Edebiyatın içindeki bu çok yönlü etkileşimi anlamak izleyiciye/okuyucuya derin ve çoklu bir bakış sunacaktır.

Resim ve fotoğrafçılıkta, görsel perspektif nesnelerin uzaklık ve derinliğini belirlemede kullanılırken, sosyal bilimlerde perspektif bireylerin dünya görüşünü ve toplumsal yapıyı anlamak için önem kazanır. Bu çeşitlilik, edebi metinlerde perspektifin nasıl yorumlandığını daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır. Bu bağlamda farklı edebi metinlerden alınmış örnekler üzerinden, yazarların perspektif kullanımını ve bu kullanımın eserin anlamına olan katkısını araştırarak ve açıklayacaktır. Anlatıcı perspektifinin değişimi, karakter perspektifinin derinleşmesi ve olay örgüsündeki perspektifin etkisi, edebi eserlerin derinliğini ve zenginliğini artırabilir. Bu bağlamda, öne çıkan edebi eserlerin incelenmesi, perspektifin edebiyat üzerindeki çeşitli yönlerini vurgulayacaktır.

Sanatın evrensel dili aracılığıyla izleyicide meydana getirdiği etkileyici deneyimleri keşfetmeyi de önemseyen bu araştırma; sanatçıların eserlerini oluştururken nasıl bir derinlik kazandıklarını incelemek ve izleyicinin bu sanat eserleri karşısında nasıl bir deneyim yaşadığını çözümlemek amacıyla yazılmıştır.

Sanat tarihinde resimsel perspektif, genellikle üçüncü boyutu geri getiren gerçekçi bir faktör olarak kabul edilir. Ancak her şeyden önce işin ardındaki niyetlere göre değişen bir araçtır. Ütopistik, sanal, sahte ve yalana karşı bile bile kandırılma arzusu ve arzulanan bu atmosferde dalmayı, kendinden geçmeyi; oyun, abartı, alay ve absürt olanı istemek insanın anlam verilemeyen “tuhaf” bir özelliği veya zaafıdır. Bu zaaf daima sanat ve sanatçı (görsel, edebi, fonetik vb. tüm sanat alanları) tarafından manipülasyona açık bir mekân olarak görülmüş ve insana ulaşmanın en etkili yöntemlerden biri olarak değerlendirilmiştir.

Gerek görsel sanatlarda gerekse de edebi sanatlarda izleyici/okuyucu algısını manipüle etmek, biçimlendirmek, onu yönlendirmek için birçok farklı yöneme başvurulabileceğini biliyoruz, ancak bu araştırmada, bu tür sınıflandırma yöntemlerinden ziyade, iki disiplinindeki karmaşık ilişkileri -ağırlıklı olarak resim sanatıyla özdeşleştirilen- perspektifin özel bir türü olana- *perspektif anamorfoz veya perspektifik anamorfoz* olarak bilinen sistemlerin sunduğu özel bakış açılarından yararlanılarak açıklanmaya çalışılır.

Bu teknik, perspektif ve geometrik deformasyonları kullanarak izleyicinin belirli bir bakış açısından, genellikle belirli bir noktadan, bir görüntüyü anlayabilmesini sağlar. Ünlü yazarların metinlerinde bu ilginç, sihirli/gizemli, özel bir bakış açısı sunması, aynı anda (paradokslara neden olan) iki görüntü sunması, türlü metaforlar üretmesi, tersten bakma, eğik bakmayı belirli veya farklı açılardan bakmayı önermesi ve birden fazla görüntüyü üst üste bindirmesi gibi özelliklere sahip *özel bakış açısının* karşılığı disiplinlerarası bir perspektifle incelenecektir.

Sanat ve edebiyatta yaratıcı bir ifade biçimi olarak kullanılan bu *özel bakış* özellikle resim sanatında, çeşitli perspektif oyunları ve geometrik deformasyonlar aracılığıyla izleyiciyi şaşırtan veya düşündüren eserlerin yaratılmasına olanak tanır. Edebiyat dünyasında ise, metinlerin içine yerleştirilmiş gizli anlamlar, semboller, zıtlıklar, kavramların üst üste getirilmesi veya çift anlamlı ifadeler yoluyla kullanılabilir. Yazarlar, metinlerinde okuyucunun dikkatini çekmek, düşündürmek veya beklenmedik bir etki yaratmak amacıyla bu tekniği ustaca entegre edebilirler.

Bu teknik, özellikle simgeciliğin ve postmodernizmin etkisi altında, edebi eserlerde daha fazla kullanılmış olsa da bu araştırmada klasik metinler üzerinden okunacaktır. Okuyucuya sıra dışı bir bakış açısı sunarak, metnin ötesinde derin anlamlar ve katmanlar ekleme yeteneğine sahip bu teknik, sıradan anlatıları sarsabilir ve okuyucunun alışılmışın dışında bir deneyim yaşamasına katkı sağlar.

2. ÖRNEKLER VE ANALİZ

Her ne kadar sanatsal üretimlerin insan algısı üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiye sahip olduğu konusunda genel bir kabul olsa da, bu etkilerin herkes üzerinde farklı sonuçlar doğuracağından da kimse şüphe duymaz. Zira sanatsal üretimler duyu ve duyguları etkiler ve kısa süreliğine de olsa onları yeniden biçimlendirebilir. Burada, duyuların aldatılması, yapıtın sanatçısı tarafından bilinçli ve sistematik bir şekilde gerçekleştirilir ve izleyici bunu deneyimlerken (okurken veya ona bakarken) algısal bir simülasyon sürecinin içine girer. Ortamı ne olursa olsun, seyirci ile yapıt arasındaki bu ilişkiyi gözlemleyerek, yanılısma kavramının sadece görsel sanat üretimlerine özgü olmadığını anlıyoruz.

Örneğin görüntünün her zaman görsel deneyim ve hayal gücü ile ilişkili olduğunu ve bunun da insanı gerçeklik ufkunun ötesine götürdüğü herkesçe kabul edilir. Benzer şekilde, iyi bir edebi metin de kişiyi anlık da olsa gerçek dünyadan koparıp onu hayal dünyasına daldırır. Bu anlamda, izleyiciyi başka ortamlara sürükleme gücü veya becerisi tüm sanatsal üretimlerin genel özellikleridir. Roland Quillot bu yüzden, sanatta aldatma eylemini *nesnel* olarak tanımlar.

Lomet'in (2017, s. 9) yaptığı aktarmaya göre Quillot, ister basit deformasyon, ister simülakrların üretimi, ister yeni ve modelsiz biçimlerin yaratılması olsun, bireyi yanıltan görünüşlerin oluşumunda ilk önce, üretimin tamamen nesnel bir fenomen olarak düşünülmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

İlk bakışta birbirleriyle özel bir bağı olmadığı düşüncesinin aksine, görsel ve yazınsal sanat türleri her zaman bir tür etkileşim içerisinde olmuşlardır. Ancak bu konudaki egemen tavır resim veya bir bütün olarak görsel sanatlardan yana olmuştur. Zira insan hayatında bakma veya görme eylemi, okuma ve yazma eyleminden önce gelir. İnsan doğduğu an itibarıyla bakmaya ve etrafını keşfetmeye başlar, diğer eylemler yıllar sonra bir dizi eğitimlerle kazanılabilir. Berger'in (2010, s. 7) özlü ifadesiyle, "Görme sözcüklerden önce gelmiştir". Böylece dürtülen ilk duyu göz organıyla sağlanan görme duyusudur. Ancak sanat üretimleri birden fazla duyguya hitap edebilir. Bunun için sanatçılar yapıtlarını etkili ve güçlü kılmak için farklı disiplinlerden yararlanabilir, tıpkı edebiyatçıların bir olayı anlatırken okuyucunun zihninde onu canlandırmak için tasvirlerinde *resimsel perspektiften* faydalanmaları gibi düşünülebilir. Amaç izleyici ile etkileşime geçmek, onu "kandırmak", manipüle etmek veya onun kendi penceresinden bakmasını sağlamaktır.

Shakespeare kendi döneminin bilimsel ve sanatsal gelişmelerini edebiyat alanında kullanarak duyuları *aldatma* konusunda oldukça usta olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle görme duyusunun aldatılması, Shakespeare'in dramalarında sıkça görülen bir kültürel ilgi noktası haline almıştır. Shakespeare'in optik yanılsamalardan (yani perspektiften) yararlanmasıyla edebi metinlerde *tersten yanılsamaya* (bir tür perspektif uygulama biçimi, *Anamorik Perspektif*) karşı farkındalık geliştiğini belirten Habib (1993, s. 17), optik icatların etkisi izleyicinin duysal sınırlamalarına yeni bir bakış açısı yarattığını açıklar. Bu perspektif türü, görsel sanatlardaki geleneksel uygulama biçimlerinde iki boyutlu bir yüzeyde çarpık ve tanınmaz bir görüntü yaratılarak yanılsama, yalnızca belirli bir açıdan bakıldığında net ve düzgün bir görüntü ile ortadan kalkar. Bu *tersten bakış açısı* Shakespeare'in Macbeth'inde de açıktır. Kimmel'e (2005, s. xii) göre, bu yüzden Macbeth'inde illüzyon negatiftir- hayatın kendisi ses ve öfkeyle doludur, hiçbir şey ifade etmez, umutsuzluğa uğramış nihilizm ifadesiyle sonuçlanır.

Ağırlıklı olarak aşk ve evlilik odaklı Shakespeare'in *Bir Yaz Gecesi Rüyası* eseri özetle; Lysander, Hermia, Demetrius, Helena adlı Atinalı dört aşık bir dizi çapraz, inişli çıkışlı, karmaşık ilişkileri anlatılır. Shakespeare oyunda, gerçeğe erişimde görmenin koşullu bir uygulamasına dikkat çeker. Dikkatli olunması durumunda görme eyleminin doğru olabileceğini ancak, dikkatli olunmazsa kolayca aldatılabilir olduğunu belirtir (Shakespeare, 1998, s. 13). Bu

tür bir karışıklığın sonuçları, *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nda açıkça görülmektedir. Örneğin: Hermia, "Babam bir de benim gözlerimle baksaydı keşke!" (Shakespeare, 1998, s. 13) der, ardından Theseus şöyle yanıtlar: "Senin gözlerinizin onun yargısıyla baksa olmaz mı?" (Shakespeare, 1998, s. 13). Bu, Hermia'nın bir yanlış algısı olmasa da babası açısından bir yanlış algıdır (durumu Hermia'nın perspektifinden görebilseydi, Hermia ve Lysander'ın birbirine uygun olduğunu anlayacaktı) (Castelluber, 2014, s.33). Hermia'nın babasından istediği şey bakış açısını değiştirmesiydi. Babası, durduğu yerden olaya bakınca Hermia'nın duygularını yansıtan gerçekleri görmek yerine, yalnızca olmasını istediği şeyi görebiliyordu. Ancak Hermia'nın önerisi babasının olaya farklı açılardan (kendisi için doğru olduğunu düşündüğü) tüm yanlış bakışlardan kurtulmasıydı. Bu öneri, özellikle resimde yaygın bir şekilde kullanılan özel bir perspektif olan *tersten perspektife* refere ediyordu. Bu ifade biçiminin kendine özgü prensipleri mevcuttu. En çok bilinen örneklerinden biri Hans Holbein'in *Elçiler/The Ambassadors* (1533) adlı resmidir. Ancak Shakespeare'in Hermia ve Theseus arasındaki konuşmaya yüklediği metaforu anlamak için benzetmenin doğası ve kapsamı hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Muhtemelen Shakespeare'in gördüğü veya duyduğu, nihayetinde anlatım biçiminden esinlendiği Holbein'in bu uygulaması oldukça açıklayıcıdır.

Fransız sanat tarihçisi Jurgis Baltrusaitis (1903-1988), sanatçısı tarafından resmin belirli talimatlar doğrultusunda asılmasının ve iki aşamada deneyimlenmesine izin vermesinin beklendiğini öne sürer. İlk olarak, izleyici, dünyeviliği alegorik olarak temsil eden nesnelere arka planında iki etkileyici figür görür (Baltrusaitis, 1977, s. 105). Ancak gösteriş ve lüksün ortasında, resmin altında bulunan garip bir nesne çözümlenemeyen ve rahatsız edici bir halde kalır. Portrelerin ve diğer nesnelere canlılığını altüst eden ve anlaşılamayan leke tarafından rahatsız olan izleyici, sağdaki bir kapıdan odadan çıkmak üzeredir ve tabloya son bir bakış atar, her şey bir anda netleşir. Önceden anlamsız olan nesne birdenbire bir kafatası olarak görünür, bir alegorisi, diğer tüm resim ise bir bulanıklığa dönüşür, az önceki tüm ihtişam ve anlam aniden önemini kaybeder. Ölüm, zenginliğin, statünün ve modern bilimin gerçeği olarak ortaya çıkar.

Tıpkı *Elçiler* resmindeki çarpık, biçimsiz, düzensiz, alakasız görünen 'leke'nin resimdeki tüm varlıkları ve alguları *tersine* çevirdiği gibi, Hermia'nın "Babam bir de benim gözlerimle baksaydı keşke!" ifadesiyle babasına dünyevi geçiciliği hatırlatarak kendisini anlamasını, kararını değiştirecek bakışını ters çevirmesini istemiştir. Bu, bakışın, duygu ve algının perspektifini bozan optik yanılsamaların kültürel yansımalarını gösterir ve doğru yorum için harfi harfine yeni bir perspektife ihtiyaç duyan *tersten perspektife* atıfta bulunur. Riehl'e (2009, s. 149) atıfla, bu bir çelişki değil, aksine anlamı güçlendiren zenginliktir. Bu, optiğin teknolojik veya sanatsal

icadının bir sonucu olmasa da görme duyusundan sorumlu yanlış algılar için bir metafordur. Shakespeare *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nda olduğu gibi diğer oyunlarında da bu tür metaforlarla optik aldatma temasını ele alır, seyirciyi cezbeder.

Kuşkusuz edebi metinlerinde bu tür görsel sanatlar enstrümanlarını kullanan sadece Shakespeare değildi; Honoré de Balzac (1799-1850), Fyodor Dostoyevski (1821-1881), Henry James (1843-1916), Oscar Wilde (1854-1900) gibi bu yönetime başvuran birçok isim sayılabilir. Örneğin Dostoyevski'nin poetikasının önemli bir özelliği, perspektif enstrümanlarını kullanmasıdır. Metinlerinde karakterler kendi başlarına bırakılır ve bazı durumlarda birbirlerinin yazarları olarak işlev görmeye veya birbirlerinin hakkındaki gerçeğin potansiyel sahipleri olarak deneyimlenmeye maruz kalabilirler. Bu karmaşık ve tersinir ilişkiler yine görsel sanatlar perspektifinin yazınsal gerçeğinden başka bir şey değildir. Metinde karakterlerin rol değiştirmesi sonucu ortaya çıkan belirsizlik, düzensizlikler doğrudan şüphenin ve algının doğasına ilişkin yazarın başvurduğu yanıltma mekanizmaları hakkındaki yöntemleri bize açıklar.

Şüphenin ve algının doğasına ilişkin yapılan her tür manipülasyon beynin uyarılmasını sağlar. Bu uyarılma sonucu seyirci/okuyucu/izleyici kendi gerçekliğiyle yüzleşmeye ve türlü paralaksların ortaya çıkmasına neden olur. Dostoyevski, metinlerinde kahramanlara bir rolden çıkıp bir başka role bürünmesini sağlaması okuyucuda kaotik algıların oluşmasına sebebiyet verebilir. Bu, gerçek ile sahte arasındaki belirsizliğe, ikisi arasındaki sınırların muğlaklaşmasına ve metindeki tüm karakterlerin birer *simülakra* dönüşmesine yol açar. Çünkü karakterler yeniden üstlendikleri rol gereği yeni bir kimlikle simülakr oluşturan yeni bir perspektif algısını ortaya koymak zorundalar. Kuşkusuz bu perspektifle okuyucu, *Elçiler* resminde olduğu gibi görüntüyü, kurguyu (karakterlerin her rol her değiştiğinde) yeniden oluşturmak zorundadır. Bir başka deyişle, sanatçı bu özel perspektifi uygulamak için izleyicinin algısıyla oynayarak hayata geçirmek için simülakrlar ile ilişkilendirerek paradoksal ve tersten bir anlatım önerdiği söylenebilir.

İster görsel ister edebi sanatlar olsun izleyici gözlemleyerek, anılarını, referanslarını ve edimlerini duyguları aracılığıyla içsel olarak biçimlendirir, tepki vererek de olup biteni algılamaya çalışır. Bu perspektif, sanatçının/yazarın bakışını, mesajını, zaman ve zaman anlayışı içerisinde temanın ve anlatım biçiminin bir parçasıdır. Bilindiği gibi algı, yalnızca görme duyusunu içermez, çok duyulu bir deneyimdir. Bu nedenle, Shakespeare veya Dostoyevski örneklerindeki hissetme konsepti Dugan'ın da ifade ettiği gibi "...bir duyusal yolun uyarılması, ikinci bir yolun uyarılmasına yol açar" (Dugan, 2009, 734). Hepsi anlaması

güç bir şeyden, anlaşılır bir görüntü oluştururlar. İzleyiciye dünyayı görüntülemek için yeni bir perspektif sunarlar.

Kendi toplumsal gerçekliğinde sahici, samimi, doğal olan ile poz, sahte, performans olan arasında neyin doğru ya da gerçek olduğunu sorgulayan Oscar Wilde için tiyatro büyük öneme sahiptir. *Sanat sanat içindir* anlayışını benimseyen Oscar Wilde'ın oyunlarından bir örnek vermek gerekirse; yazarın *İdeal Bir Koca*'daki “Londra'nın en aylak adamı” (Alkan, 2020, s. 56, 57), olarak nitelendirdiği Lord Goring tuhaf ve bir o kadar karmaşık bir betimleme yapar. Yine Alkan'ın aktarımıyla; “Goring çevresindekiler tarafından ‘tehlikeli’ bir şekilde eğlendirici olarak görülür,” (2020, s. 57), ifadesi zıtlıkların buluşması olarak değerlendirilebilir ki, bu yine anamorfik bir benzetme, ters bir perspektifle anlatıma zenginlik katmıştır. Wilde, alışıldık bu tür betimlemeleri tersyüz edilmiş ifadelerle desteklemeyi de ne kadar sevdiğini şu ifadelerden anlamak zor olmasa gerek: “Hiçbir şey hakkında konuşmayı’ çok sever, çünkü hakkında konuşabildiği tek şeydir. ‘Siyasi partilere bayılır’, çünkü ‘siyaset konuşulmayan’ tek yerlerdir. Birilerini ‘dinlemek’ ise tehlikeli bir şeydir, çünkü dinlerseniz ‘ikna edilebilme’ ihtimaliniz vardır ve ‘bir tartışmayla ikna olan kişi’ kesinlikle makul biri değildir” (Wilde, 2016'den aktaran: Alkan, 2020, s. 57, 58).

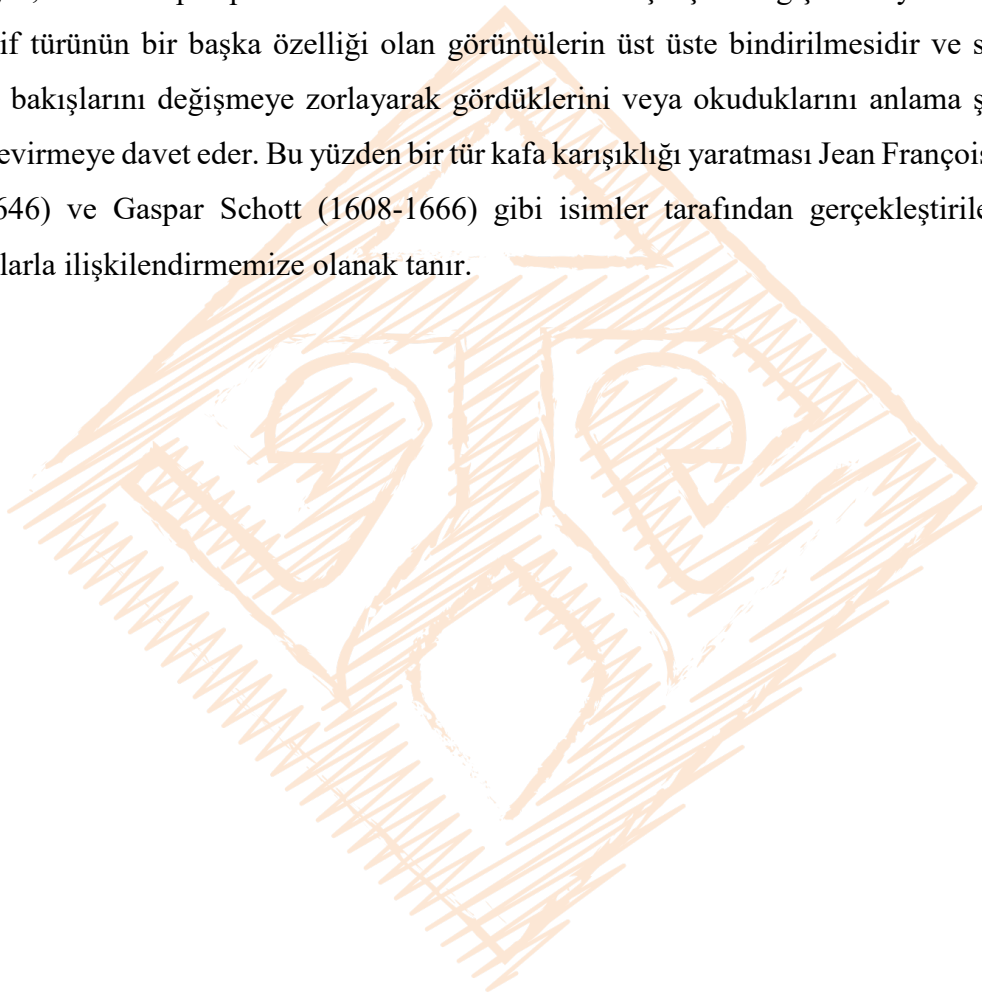
Kuşkusuz, Wilde'in bu ifadelerini sadece resimde kullanılan bir perspektif türü ile açıklamak yetersiz kalabilir. Örneğin yazar, “tehlikeli” sözcüğünü “eğlendirici” ile bağdaştırmaya çalışması elbette anamorfik bir çarpıklığın, paradoksun ve zıtlıkların bir karşılığı şeklinde okunabilir, hatta tam olarak örtüşürler. Ancak yazarın ayrıca psikanalitik bir sisteme de başvurduğu açıktır. Resimde (görsel sanatlarda) kullanılan bu özel perspektif biçimi (anamorfik bakış) uygulandığı yapıt, sonuç itibarıyla, psikanalistlerce de teorilerini açıklamak için sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Diğer taraftan, *Edebiyat ve Psikanaliz* ilişkisi de zaten bilinmektedir.

Resim-Edebiyat ilişkisi içerisinde bir başka örnek Miguel de Cervantes'in (1547-1616) eserleri verilebilir. Maravall'a (1976, s. 240) göre, Cervantes anlatımlarındaki olayları görselleştirme hedeflerini, çift bakış açısı yaratarak başarır. Cervantes, merkezi karakterinin dönüştürme isteğine dayalı olarak kendi ütopyik dünyasını kurduktan sonra bakış açısını değiştirir ve yaratısını ironinin prizması altında değerlendirerek, onu olabileceğinin tam tersine çevirir. Sonunda onu bir karşı-ütopya haline getirir.

Anamorfik bakışın bir başka özelliği olan birden fazla görüntüyü aynı anda kullanma yönteminin Cervantes tarafından kullanıldığını Manuel Durán açıklar; Cervantes'in perspektifçiliğini sürrealist estetiğin özelliği olan görüntülerin üst üste bindirilmesiyle ilişkilidir

(aktarı: Castillo 2011, s. 8) ve Castillo, seminerlerinde sıklıkla Hans Holbein'in Elçiler (1533) resminden bahseden Lacan'ın sürrealist resimleri de aynı bağlamda değerlendirdiğini hatırlatır.

Cervantes bazı eserlerinde, özellikle de Don Kişot'ta kahraman ile anlatıcı arasındaki mesafeyi belirsizleştiren illüzyonist etkilere, yani perspektifçiliğe başvurur. Bu üslup özelliğinin genel olarak barok edebiyatın ve özel olarak da Cervantes söyleminin öz düşünümsel (araştırmacının araştırma sırasında ve araştırma sonuçları üzerinde kendi anlatısal 'yüklemelerini eleştirel biçimde sınaması) doğasını güçlendirdiği ileri sürülür. Cervantes'in anlatı stratejileri, dolayısıyla, resimsel perspektifin karakteristik olan bakış açısı değişimini yansıtabilir. Bu perspektif türünün bir başka özelliği olan görüntülerin üst üste bindirilmesidir ve seyircileri dünyaya bakışlarını değiştirmeye zorlayarak gördüklerini veya okuduklarını anlama şekillerini tersine çevirmeye davet eder. Bu yüzden bir tür kafa karışıklığı yaratması Jean François Niceron (1613-1646) ve Gaspar Schott (1608-1666) gibi isimler tarafından gerçekleştirilen görsel bulmacalarla ilişkilendirmemize olanak tanır.

3. SONUÇ

Bu makale, resimsel perspektifin edebi metinlere olan etkilerini disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele almayı amaçlamıştır. Resimsel perspektif, sadece görsel sanatlarla sınırlı olmayıp, aynı zamanda diğer birçok alanda olduğu gibi edebiyatta da derin ve çok katmanlı anlamların oluşturulmasında etkili bir araç olarak kullanılır. Böylece araştırmada, eserlerin nasıl bir illüzyon yarattığını ve bu illüzyonun izleyici üzerindeki etkilerine dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda sanat eserleri aracılığıyla algının nasıl manipüle edildiği sorgulayarak izleyiciyi düşündürmeye ve akıl yürütmeye yönlendiren çok boyutlu perspektifler sunmuştur.

İlk olarak, perspektifin özel bir türü olan perspektif anamorfoz'un görsel sanatlardaki temel prensiplerini ve tekniklerini anlamak, edebi metinlerle olan etkileşimini daha iyi açıklamaya yardımcı olmuştur. Resimsel perspektifin derinlik algısı, bakış açısı ve kompozisyonunun, edebi eserlerde duysal ve duygusal atmosferin oluşturulmasında nasıl kullanıldığını göstermek bu analizin temelini oluşturmuştur.

Ardından, perspektifçiliğin edebi metinlere kazandırdığı zenginlikler, metnin geneline yayılan örneklerle, her örnekte perspektifin farklı özelliklerini öne çıkarılarak açıklanmıştır. “Anlatıcı perspektif”i, karakterlerin bakış açılarını, sözcüklerin gücünü ve hikâyenin gelişimini etkileyerek, okuyucunun eserin içine daha derinlemesine dalmış bir deneyim yaşamasını incelemiştir. Bu, edebi eserlerin daha etkileyici ve dokunaklı olmasına katkıda bulunan bir unsur olarak görülmüştür. Böylece edebi metinlerde yanlısamanın nasıl var olduğu merakı ve bir eserle karşı karşıya kalan izleyicinin ön yüz ilişkisi (görme/okuma süreci) ile sürükleyici ilişkisi (hayal etme/dalma süreci) arasındaki farkı anlaması sorunu araştırma genelinde yapılan eser incelemeleriyle giderilmeye çalışılmıştır.

Disiplinlerarası bir yaklaşımla resimsel perspektifin edebi metinler üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, sanat ve edebiyat arasında güçlü bir bağlantının varlığını ortaya koymaktadır. Sanat ve edebiyat, duygu ve düşüncüyü iletmede benzer araçları kullanırken, resimsel perspektifin edebi eserlere entegrasyonu, okuyucunun daha derin ve çok boyutlu bir deneyim yaşamasına olanak tanır. Örnek metinlerdeki perspektifin disiplinlerarası etkileşimlere nasıl katkıda bulunduğunu ve bu etkilerin nasıl yorumlandığını açıkladık. Böylece, perspektifin disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele alınması, edebi metinlerin anlamını derinleştiren ve farklı disiplinler arasında anlamın nasıl şekillendiğini gösteren önemli bir inceleme alanı sunmaktadır.

Sonuç olarak, resimsel perspektifin edebi metinlere katkıları, eserlerin anlamını zenginleştiren ve okuyucunun metinle daha yakından etkileşim kurmasına olanak sağlayan önemli bir unsurdur. Bu makale, resimsel perspektifin edebiyat alanındaki rolünü vurgulayarak, sanat ve yazının disiplinlerarası etkileşimini anlamak isteyen okuyuculara bir kaynak sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alkan, B. (2020). Oscar Wilde Estetiği: Sanat ve Eleştiri. *Notos*, 56-59 Web: https://www.researchgate.net/publication/351968751_Oscar_Wilde_Estetigi_Sanat_ve_Elestiri
- Baltrusaitis, J. (1977). *Anamorphic Art*. (İngilizceye Çev. WJ Strachan). Cambridge: Chadwyck-Healey.
- Berger, J. (2013). *Görme Biçimleri*. (Çev. Y. Salman), İstanbul: Metis Yayınları
- Castelluber, L. M. (2014). *Optical Misperception and Shakespearean Drama*. Montclair Eyalet Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Castillo, D. R. (2011). *(A) Wry Views: Anamorphosis, Cervantes, And The Early Picaresque*. Cilt 23, İndiana: Purdue University Press Books.
- Dugan, H. (2009). Shakespeare and the Senses. *Literature Compass*, 6(3), 726-740.
- Habib, I. H. (1993). *Shakespeare's Pluralistic Concepts of Character: A Study in Dramatic Anamorphism*. Cranbury: Associated University Press
- Kimmel, L. (2005). *Reality and Illusion in the Work of Art: In Human Creation Between Reality and Illusion*. Dordrecht: Springer Press.
- Lomet, J. (2017). L'acte de faire croire: du trompe-l'oeil de chevalet à la réalité virtuelle (The act of making believe: from easel trompe-l'oeil to virtual reality). *Sciences de l'Homme et Société*, dumas-01566950
- Maravall, J. A. (1976). *Utopía y contrautopía en el "Quijote."* Santiago de Compostela: Pico Sacro.
- Riehl, A. (2009). Eying The Thought Awry: The Anamorphosis Of John Donne's Poetry. *English Literary Renaissance*, (39)1 141-162.
- Shakespeare, W. (1998). *Bir Yaz Gecesi Rüyası*. 3. Basım, (Çev. B. Bozkurt), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Wilde, O. (2016). "An Ideal Husband", Complete Works of Oscar Wilde, Oakshot Press, (e-kitap).